

Til
Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Innspill til stortingsmeldingen om ungdomstid og 5.-10. trinn Mer praktisk og variert undervisning

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS) har følgende kommentarer og innspill til kunnskapsministerens ønske om mer praktisk undervisning og til stortingsmeldingen om ungdomstid og 5.-10. trinn. Når undervisningen per se i liten grad oppleves praktisk og variert, handler dette etter KKS sin oppfatning ikke om innholdet i det formelle læreplanverket, men om hvilke muligheter lærere har når det gjelder å operasjonalisere dette. Vi vil i det følgende peke på faktorer vi anser som vesentlige i denne sammenhengen.

- Læreplanene
- Klasserom og utstyr
- Klasse- og gruppestørrelser
- Eksamen
- Grunnskolelærerutdanningen
- Kompetansekrav
- Kunst og kulturfag på vent?

Læreplanene

Etter KKS sin forståelse legger det nye læreplanverket, LK20/LK20S, tydelige føringer når det gjelder mer praktisk undervisning, samt å ta i bruk estetiske læringsprosesser i alle fag. I Overordnet del skrives dette klart frem i kap. 1.4 Skaperglede, engasjement og utforskertrang. I kompetansebegrepet, kap.2.2 Kompetanse i fagene, inngår bla. motoriske, praktiske, kreative ferdigheter, beskrevet som handlinger eller prosedyrer for å utføre oppgaver eller løse problemer. Også i del 3 av Overordnet del, Prinsipper for skolens praksis, sier forskriften at skolen skal gi elevene praktiske og livsnære erfaringer som fremmer motivasjon og innsikt (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Også i de tre tverrfaglige temaene, som inngår i Overordnet del og som fagrettes i læreplaner for fag, ligger tydelige føringer for praktisk og deltakende undervisning og læring. I et debattinnlegg i Adresseavisen, 16. juni, 2023, stiller E. F. Djupedal spørsmål ved hvorfor temaet *folkehelse og livsmestring* ikke tolkes og praktiseres i en mer praktisk retning. Djupedal peker på vesentlige

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i
opplæringen
E-post: postmottak@nord.no
Internett: www.nord.no
Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete
Hassel
E-post: kunstkultur@nord.no
Telefon: 75 51 75 21
Sentralbord: 755 17000

rammefaktorer som økonomi, mangel på verksteder og utstyr, samt læreres manglende fagkompetanse, som mulige årsaker til hvorfor den praktiske dimensjonen forsvinner ut (Djupedal, 2023). Flere av faktorene Djupedal trekker fram inngår som en del av KKS sitt innspill til Kunnskapsdepartementet.

I læreplaner for fag er verbet *utforske* det mest brukte (Universitetet i Oslo, 2021). Jamfør forklaring av verb i læreplaner for fag, handler det å utforske om «å oppleve og eksperimentere og å ivareta nysgjerrighet og undring. Å utforske kan bety å sanse, søke, oppdage, observere og granske. I noen tilfeller betyr det å undersøke ulike sider av en sak gjennom åpen og kritisk drøfting. Å utforske kan også bety å teste eller prøve ut og evaluere arbeidsmetoder, produkter eller utstyr» (Retningslinjer for utforming av nasjonale og samiske læreplaner for fag i LK20 og LK20S, s. 16). Denne forklaringen av verbet *utforske* finnes i samtlige digitale læreplaner for fag og er ikke spesifikt knyttet til fag som inngår i samlebetegnelsen praktiske og estetiske fag. Faktisk er matematikk det faget som har flest kompetansemål knyttet til det å utforske. Utbredelsen av å *utforske* i læreplaner for fag kan videre forstås som en styrking av elevaktive arbeidsformer og elevmedvirkning (Karseth et al. 2020, s. 127).

Klasserom, verksteder og utstyr

Det har vært en tendens til nedskalering av verksteder og spesialrom de siste ti-årene. Sammen med flere andre faktorer har dette ført til en teoretisering av skolen, noe flere politikere har uttrykt bekymring for (Berge, 2016; Mejbo, 2021). Klasserom, verksteder og utstyr må oppgraderes og tilrettelegges slik at det er mulig å ivareta de ulike fagenes praktiske innhold og egenart. Det må være mulig å *utforske* i verbets hele og komplekse betydning, i naturfag, så vel som i kunst og håndverk. Konkrete føringer fra sentralt hold, f.eks. i form av utstyrslistene i de ulike fagene, vil i større grad forplikte skoleledere og skoleeiere når det gjelder å imøtekomme politiske myndigheters ønske om mer praktisk undervisning, der også estetiske læringsprosesser inngår.

Klasse- og gruppestørrelser

Klasse- og gruppestørrelse, samt delingstimer, er også vesentlige faktorer som påvirker mulighetene for å tilrettelegge for mer variert og praktisk undervisning. Et maks antall elever pr. lærer er, både av HMS-grunner og fordi metodikken krever en mer individuell og tilrettelagt tilnærming, særlig viktig i enkelte praktiske og estetiske fag. Store elevgrupper med bare en lærer til stede gjør at estetiske læringsprosesser og praktisk retting av undervisningen er vanskelig å realisere i alle fag.

Eksamen

KKS har ved flere anledninger gitt innspill til politiske myndigheter om eksamen i praktiske og estetiske fag på ungdomstrinnet. I musikk og kunst og håndverk har vi argumentert for å inkludere fagene i fremtidens eksamensordning. Vår oppfatning er at dette kan løfte fagenes status og gjennom dette også løfte elevenes læringsutbytte.

Eksamen påvirker hvordan undervisningen legges opp og hva som vektlegges i elevenes læringsarbeid. Som en generell kommentar mener vi det er vesentlig at eksamensformer i alle fag speiler større deler av læreplanverket enn tilfellet er i dag. Når det er et utdanningspolitisk ønske om mer praktisk undervisning, må dette speiles i forberedelsestid, eksamensform, sensors kompetanse, trekkordningen og eventuell elevmedvirkning i valg av eksamensfag. I rapporten *Vurderinger og anbefalinger fra eksamensgruppa* (Udir, 2019) understrekes nettopp betydningen av at eksamensordningene må utvikles på fagets premisser og at valg av eksamensform skal ta

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i
opplæringen
E-post: postmottak@nord.no
Internett: www.nord.no
Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete
Hassel
E-post: kunstkultur@nord.no
Telefon: 75 51 75 21
Sentralbord: 755 17000

utgangspunkt i læreplan for fag. Som en konsekvens av dette anbefaler eksamensgruppa større variasjon i eksamensformer og oppgavetyper.

Med krav om eksamen kommer også krav om kompetanse hos lærerne og kompetanse om vurdering i fagene. Framtidige lærere må få mulighet til faglig kompetanse gjennom sin lærerutdanning.

Grunnskolelærerutdanningen

Også grunnskolelærerutdanningen bærer sterkt preg av teoretisering. Mens praktiske og estetiske fag var obligatoriske fag i allmennlærerutdanningen før 2003, har politiske myndigheters satsing på de såkalte basisfagene norsk, engelsk og matematikk i ti-årene etter, ført til en generell mangelfull kompetanse i praktiske og estetiske fag hos nyutdannede lærere. Pr. i dag kan studentene gjennomføre sin 5-årige lærerutdannelse uten noen kjennskap til eller opplæring i praktiske og estetiske fag. Man kan spørre seg hvordan lærere uten kompetanse i praktiske og estetiske fag skal kunne gjøre undervisningen mer praktisk for elevene i klasserommene, slik både LK20/LK20S foreskriver og slik politiske myndigheter ønsker.

I *Felleskapittel – Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene*, som gjelder for alle typer lærerutdanninger, framskrives deltakelse i praktisk arbeid og arbeid med estetiske uttrykksformer som vesentlig for læring (Universitets- og høgskolerådet, 2018). Estetiske læringsprosesser inngår også som del av *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningen trinn 1-7 og 5-10*. De nasjonale retningslinjene legger altså tydelige føringer for at estetiske læringsprosesser som tema skal ivaretas for samtlige grunnskolelærerstudenter.

I juni 2020 ble rapporten *Estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Helhetlig, integrert og forskningsbasert?* overlevert til Kunnskapsdepartementet (By et al, 2020). På bakgrunn av kartleggingen er utvalgets hovedkonklusjon klar: Estetiske læringsprosesser synes å være lite integrert i grunnskolelærerutdanningene. Hovedanbefalingen er derfor å videreutvikle arbeidet med estetiske læringsprosesser for å sikre at området er helhetlig og integrert, har progresjon og sammenheng og bygger på forskning.

KKS mener at det bør innføres et minimumskrav om å tilby undervisning i estetiske læringsprosesser/metoder ved lærerutdanningene for å påse at kravene i den generelle delen av læreplanen er mulig å gjennomføre for fremtidige lærere.

Kompetansekrav

KKS ser på kompetansekrav til lærere som et avgjørende grep for å løfte praktiske og estetiske fag og gi fagene en sentral plass i skolen. I følge ferske tall fra Statistisk sentralbyrå mangler totalt sett 43%, 48%, 55% og 54% av lærerne, som underviser henholdsvis i kroppsøving, kunst og håndverk, mat og helse og musikk, studiepoeng (Arnesen et al, 2023). Praktiske og estetiske fag, med sine utforskende og prosessorienterte arbeidsmetoder, kan gi lærere og elevene ulike metodiske verktøy for problemløsning også innen teoretiske fag. For å imøtekomme framtidens behov for bl.a. praktisk erfaring med materialer og handverkskompetanse må det stilles konkrete kompetansekrav til lærere som skal undervise i fagene.

Den forrige regjeringen skriver i sin strategiplan *Skaperglede, engasjement og utforskertrang* (KD, 2019, s. 31) at de, til tross for råd fra fagmiljøene, ser det som mer hensiktsmessig å satse på

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i
opplæringen

E-post: postmottak@nord.no

Internett: www.nord.no

Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete
Hassel

E-post: kunstkultur@nord.no

Telefon: 75 51 75 21

Sentralbord: 755 17000

kompetanse- og utviklingstiltak framfor å innføre kompetansekrav for å undervise i praktiske og estetiske fag. Kanskje ser den nye regjeringen dette annerledes? Er det kanskje nettopp krav til kompetanse som vil være den nødvendige snuoperasjonen for å gjøre skolen mer motiverende, variert og praktisk?

Kunst- og kulturfag på vent? Kartlegging og analyse av kunst- og kulturopplæring i grunnskolen i Norge 2022

Oxford Research har nylig gjennomført en ny nasjonal kartlegging av kunst- og kulturopplæringen i grunnskolen på oppdrag fra KKS (Hauge, 2023). Målet med kartleggingen er å bidra med et kunnskapsgrunnlag som kan konkretisere nødvendige satsingsområder, iverksette tiltak og initiere videre forskning. Etter å ha kartlagt kunst- og kulturopplæringen i Norge i 2010/2011, påpekte professor Anne Bamford (2012) at skolen i større grad må vektlegge praktisk og kreativ læring. Samtidig understreket hun betydningen av skoleledernes rolle for å realisere dette. Men hva har egentlig skjedd?

Bamford trakk fram grunnskolelærerutdanningene som et svakt ledd i kunst- og kulturopplæringen. Den konkrete anbefalingen fra Bamford var å styrke lærernes ressurser og faglighet, gjennom både lærerutdanningen og videreutdanninger. Det ble blant annet anbefalt å innføre et minimumskrav til kompetanse for lærere i kunst- og kulturfag. I tillegg burde lærerutdanningene inneholde opplæring i undervisningsmetoder og tilnærminger knyttet til disse fagene (Hauge, 2023, s 3-4).

Flere av lærerne i kartleggingen trekker frem at kunst- og kulturopplæringen er særlig viktig i møte med en samfunnsutvikling hvor stadig flere unge rapporterer om psykiske helseplager (Hauge, 2023). Her ser de praktisk-estetiske fagene ut til å bidra til å utvikle kompetanse og egenskaper som beskrives som viktige for elevenes helhetlige utvikling og dannelse, og som sentrale fag for det tverrfaglige temaet *folkehelse og livsmestring*.

I tillegg peker kartleggingen på flere verdier fra de praktisk-estetiske fagene som har direkte overføringsverdi til øvrige fag i grunnskolen. Dette handler for eksempel om å mestre ulike aktiviteter i skolehverdagen, som for eksempel presentasjoner. Flere lærere beskriver at mange elever opplever presentasjoner som en utrygg situasjon. Her opplever lærere som underviser i drama, at elevene i større grad mestrer slike situasjoner gjennom at de blir trygge på formen og trygge på hverandre. Det kan også handle om å bli utfordret gjennom problemløsning og kreativ tenkning til å løse oppgaver som ikke nødvendigvis har en gitt fasit (Hauge, 2023 s. 39).

Oxford Research løfter på bakgrunn av kartleggingen fram noen forslag til problemstillinger for videre utvikling av kunnskapsgrunnlaget knyttet til kunst- og kulturopplæringen i grunnskolen:

- Hvorfor har det ikke vært en større endring i kunst- og kulturopplæringen siden dette ble undersøkt for ti år siden, til tross for initiativer fra myndighetene og nytt læreplanverk?
- Hvilke behov finnes det for tiltak og endringer som aktualiserer kunst- og kulturfagene i grunnskolen, og hvordan, og på hvilket nivå, bør disse behovene møtes?

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen mener at en sterkere satsing på praktiske og estetiske fag i skole og grunnskolelærerutdanning, gjennom kompetanse og rammefaktorer, vil være et sentralt bidrag til mer praktisk og variert undervisning.

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen

E-post: postmottak@nord.no

Internett: www.nord.no

Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete Hassel

E-post: kunstkultur@nord.no

Telefon: 75 51 75 21

Sentralbord: 755 17000

Referanser

Arnesen, H. S., Steffensen, K., Foss, E. S, Lervåg, M.-L. & Kaute, E.L. (2023). *Lærerkompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 2021/22 (2022/50)*. Statistisk sentralbyrå.
<https://www.ssb.no/utdanning/grunnskoler/artikler/laererkompetanse-i-grunnskolen.hovedresultater-2021-2022/>

Berge, J. (2016, 13. april). AP: Bekymret for at det blir for mye teori i skolen. *Nettavisen*.
<https://www.nettavisen.no/artikkel/ap-bekymret-for-at-det-blir-for-mye-teori-i-skolen/s/12-95-3423213056>

By, I. Å., Holthe, A., Lie, C., Sandven, J., Vestad, I. L., & Birkeland, I.M. (2020). *Estetiske læringsprosesser i grunnskolelærerutdanningene. Helhetlig, integrert og forskningsbasert?* Rapport til Kunnskapsdepartementet, 24. juni 2020.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ea18f23415a14c8faaf7bc869022afc2/estetiske-laringsprosesser-i-grunnskolelarerutdanningene.pdf>

Djupedal, E. F. (2023, 26. juni). Drill og hvit saus på timeplanen. *Adresseavisa*.
https://www.adressa.no/midtnorskdebatt/i/BWevxg/drill-og-hvit-saus-paa-timeplanen?fbclid=IwAR1ZNpVH9R4AW-xSBg5pFwn-mgklyTOMFuKEiUEWh3Cv_uj-qLfYKliU_G4

Forskrift om plan for grunnskolelærerutdanning, trinn 5–10. (2016). *Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5–10*. (LOV-2005-04-01-15-§3-2). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2016-06-07-861>

Hauge, E.S., Simonsen, M. F., Opdal, I. M., Weschke, S. & Meltevik, S. (2023) *Kunst- og kulturfag på vent? Kartlegging og analyse av kunst- og kulturoppføring i grunnskolen i Norge 2022*. (Oxford Research 2022/12) , Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen.
<https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2023/05/Kunst-og-kulturfag-pa-vent-2023.pdf>

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>

Mejbo, K. (2021, 11. mai). Krever sløydsal og skolekjøkken på alle skoler og flere timer i kunst og håndverk. *Utdanningsnytt*. <https://www.utdanningsnytt.no/kunst-og-handverk-praktisk-undervisning-praktisk-estetiske-fag/krever-sloydsal-og-skolekjokken-pa-alle-skoler-og-flere-timer-i-kunst-og-handverk/284518>

Statistisk sentralbyrå. (2023). *Lærerkompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 2021/22*.
<https://www.ssb.no/utdanning/grunnskoler/artikler/laererkompetanse-i-grunnskolen.hovedresultater-2021-2022/>

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen
E-post: postmottak@nord.no
Internett: www.nord.no
Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete Hassel
E-post: kunstkultur@nord.no
Telefon: 75 51 75 21
Sentralbord: 755 17000

Universitetet i Oslo. (2021, 12. januar). *Læring gjennom å utforske*. Det utdanningsvitenskapelige fakultet. <https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/elevaktive-arbeidsformer/lering-gjennom-a-utforske/>

Universitet og høyskolerådet. (2018). *Felleskapittel – Nasjonale retningslinjer for lærerutdanningene*. <https://www.uhr.no/f/p1/i4fbd09e0-6a5f-4a13-9e89-3971c57cfa5d/fellestekst-for-retningslinjene-for-alle-typer-av-larerutdanning-oppdater-15022023.pdf>

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Vurderinger og anbefalinger fra eksamensgruppa*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/gi-innspill-pa-skisser-til-nye-lareplaner-pa-studieforberedende-fag-elevene-velger-pa-vg2-og-vg32/>

Bodø, 30.06.23

Med vennlig hilsen
Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen
v/ Merete Hassel og Hilde Hermansen
kunstkultur@nord.no

Vedlegg

Høringsnotat til høringskonferanse i Stortingets Familie- og kulturkomité angående Barne- og ungdomskulturmeldinga Meld.St.18 (2020-2021). <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Horing/horingsinnspill/?dnid=16027&h=10004299>

Innspill til Utdanningsdirektoratets utredning om de praktiske og estetiske fagene (2017). <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/03/Innspill-til-Utdanningsdirektoratets-utredning-om-de-praktiske-og-estetiske.pdf>

Postadresse

Nord universitet
Postboks 1490
8049 Bodø

Avdeling: KKS - Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen
E-post: postmottak@nord.no
Internett: www.nord.no
Org. nr.: 970 940 243

Saksbehandler: Hilde Hermansen og Merete Hassel
E-post: kunstkultur@nord.no
Telefon: 75 51 75 21
Sentralbord: 755 17000